

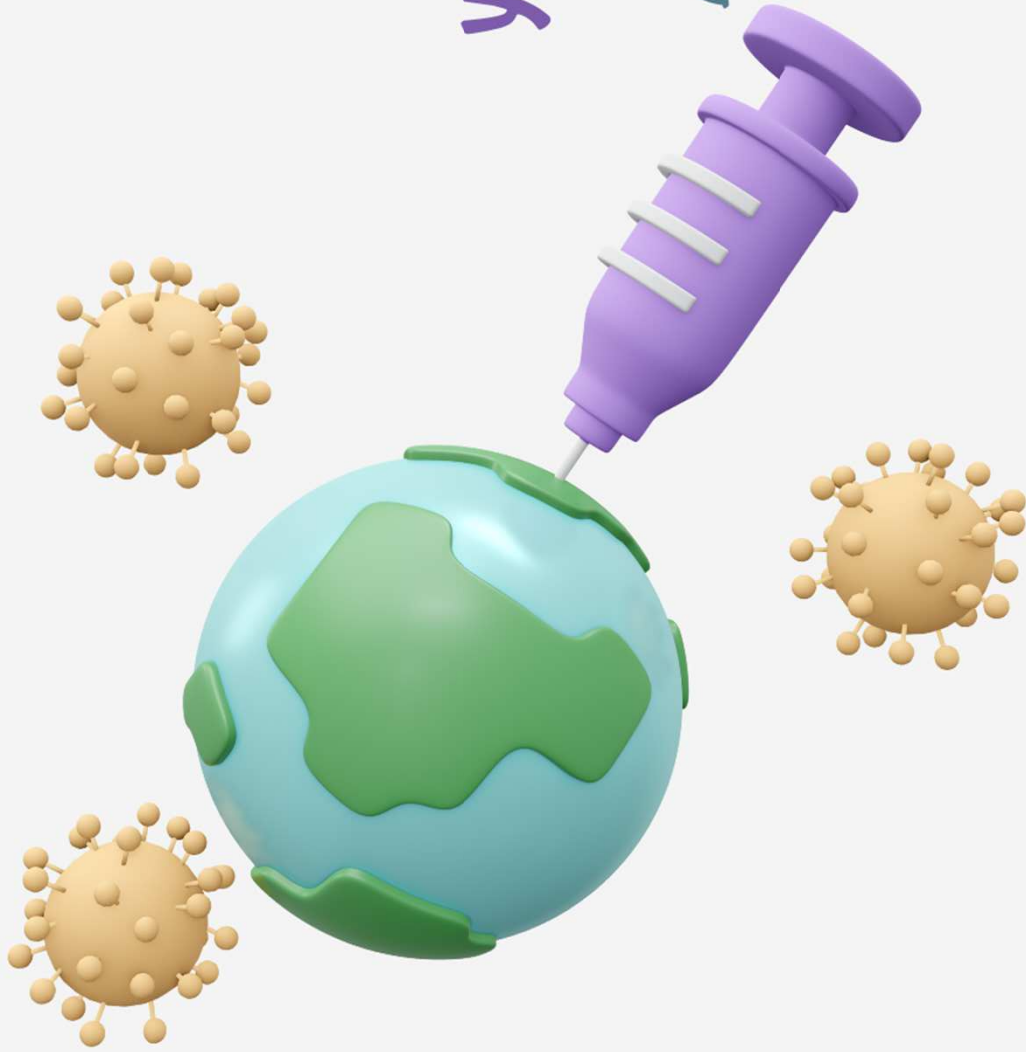

РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТЪР
ЗА ПОДДРЕПА НА ПРОЦЕСА
НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ
СОФИЯ - ГРАД

Приобщаващо образование в условията на пандемия

д-р Калоян Дамянов,

Директор на Регионален център за подкрепа на процеса на
приобщаващото образование-София-град

май, 2022

КОНТЕКСТ

- Пандемията, причинена от COVID-19, трансформира много обществени системи и процеси. Децата бяха тази част от обществото, които се наложи да се изправят срещу трудности, които не винаги можеха да им бъдат обяснени или разрешени. Приобщаващото образование като политика и философия също беше изправено пред редица изпитания, най-малкото защото самата пандемия предполагаше дистанциране, а това не съответства по никакъв начин на голяма част от дейностите, свързани с подкрепата за личностно развитие в детската градина и училището. Специалистите, оказващи допълнителна подкрепа, трябваше да пренастроят собствените си инструменти и методология за интервенция и подкрепа.
- Пандемията ограничава права, а приобщаващото образование е право според редица международни документи.

ПОСЛЕДИЦИ ЗА ДЕЦАТА

- На 11 март 2020 г. СЗО повиши статута на заплахата от COVID-19 до глобална пандемия (СЗО, 2020b).
- В края на 2020 г. затварянето на училища засегна приблизително 139 000 000 учащи, записани в предучилищни, начални, прогимназиални и гимназиални нива на образование

ИЗСЛЕДВАНИЯТА

- Редица изследвания показват, че последиците от COVID-19, както и мерките за предотвратяване и контрол на разпространението му, най-вероятно ще доведат **до нови рискове** децата и учениците.
- Причините за това са много и комплексни – **понижаване на качеството на образованието, нововъзникнали финансови и икономически проблеми пред семействата, отложена здравна помощ, загуба на близки, страх и несигурност за бъдещето.**
- Извлечените от предишните епидемии поуки подчертават необходимостта от това държавата приоритетно да отчита повишената потребност от закрила на децата при съставяне и изпълнение на плановете си за ответна реакция.

ЗАТВАРЯНЕТО НА УЧИЛИЩА

- Затварянето на училищата се отрази дисфункционално на децата, които вече са затруднени в достъпа си до образование, или които са в по-висок риск от изключване по редица причини. В тази група се включват деца със специални образователни потребности, учащи в отдалечени места, търсещите убежище и бежанците, както и децата, чийто семейства са загубили доходите си в резултат от съкращаването на работни места или несигурна работа, или които по други причини се намират в затруднено положение.

- **UNESCO** отпрати препоръка към страните „за възприемане на разнообразни високо-технологични, ниско-технологични и не-технологични решения за осигуряване на непрекъснатостта на обучението”.
- Почти половината свят няма достъп до интернет.
- Трябва да подчертаем, че в това отношение България изпревари редица страни и предложи сравнително адекватни модели за достъп до образование по време на пандемията.

НЕРАВЕНСТВАТА

- Без изключение, политиките в областта на образованието в началото на COVID кризата, фокусирани върху онлайн обучението откритоха отдавна съществуващи неравенства. Децата, живеещи в малките населени места, както и от уязвимите социални групи срещнаха първоначално множество затруднения с достъпа до интернет.

ЛИЧНИ ДАННИ

- Достъп до онлайн обучение също така открои значението на съображенията за поверителност на детските лични данни. Образователните данни на децата са далеч по-слабо защитени, отколкото са данните за здравословното им състояние. В много страни съществуват регулации, управляващи целесъобразното ползване и разкриване на здравни данни с персонална идентификация, дори и по време на извънредни положения.
- **Но данните на децата за училищното образование могат да бъдат също толкова чувствителни: разкриването на имена, домашни адреси, поведение и други високо чувствителни лични данни могат да навредят на децата и семействата при злоумишлено използване.**

ДОМАШНО НАСИЛИЕ

- Дори когато страните не са в криза, децата са в най-голям риск от насилие в собствения си дом. Според UNICEF, три четвърти от малките деца (на възраст от 2 до 4 години) са подложени в своя дом или на психическа агресия, или на физическо наказание, или и двете, от страна на грижещите се за тях възрастни. Насилието, особено в ранна възраст, може да засегне развитието на мозъка на детето и е свързано с по-ниски образователни постижения и по-високи степени на тревожност, депресия, употреба на дрога и самоубийства.

- Допълнителните стресови фактори в семейството, свързани с кризата на COVID-19, включително загубата на работа, изолацията и тревогите за здравето и финансите, увеличават риска от домашно насилие, както между родителите, така и от страна на възрастните към децата, за които се грижат.
- Генералният секретар на ООН докладва за „ужасяващо“ глобално нарастване на домашното насилие, свързано с COVID-19. В някои страни се отчита двойно увеличение на телефонните обаждания на линиите за помощ.

ЗАГУБА НА РОДИТЕЛИ И НАСТОЙНИЦИ

- Въпреки че смъртността от COVID-19 е по-висока при възрастните, мащабът на пандемията със сигурност ще остави голям брой деца сираци. Освен това децата могат да останат без грижа, ако родителите им бъдат хоспитализирани с COVID-19 .
- Децата лишени от родителска грижа са особено уязвими по отношение на трафика на хора и други форми на експлоатация, включително сексуална експлоатация, насилствена прося, продажби по улицата и други форми на детски труд.
- Вместо институционалното попечителство, насоките на ООН насърчават базираната на семеен принцип грижа, когато такава е възможна, включително грижата в голямото семейство (по роднинска линия), грижата в приемно семейство или в други форми на грижа в семейна среда или подобна на нея.

Бедност, детски труд и детски бракове

- Вероятността да живеят бедно за децата е два пъти по-голяма, отколкото за възрастните. В глобален мащаб около 1 от всеки 3 деца, или грубо изчислено 663 милиона деца, живеят в домакинства, които са бедни „в много отношения”, което означава, че им липсват основни потребности като храна или чиста вода. По изчисления, 385 милиона деца живеят в изключителна бедност. Дори и преди кризата от COVID-19 най-бедните деца бяха застрашени почти 2 пъти повече от смърт в ранните си години, отколкото по-богатите им връстници.

- Общностите с ниски доходи е по-вероятно да бъдат изложени на вируса, имат по-висока смъртност, страдат икономически и получават здравни грижи с по-ниско качество.
- Пандемията и свързаната с нея икономическа криза, включително масовата загуба на работни места, постави бедните деца в още по-голям риск и засили в много голяма степен съществуващите неравенства.

- Глобалната икономическа криза, причинена от COVID-19, вероятно ще увеличи дела на детския труд и детските бракове. Глобално, по прогноза 152 милиона деца вече са били ангажирани в полагане на детски труд преди пандемията от COVID-19, като 73 милиона са били наети за изпълнението на опасна работа. Проучванията показват, че детският труд е свързан във висока степен с финансовия шок, изживяван от семейството, като заболяване, физическо увреждане или загубата на работа от родител.

- Всяка година 12 милиона момичета се женят преди 18-тия си рожден ден. Също както при детския труд, детските бракове често се предпоставят от финансов стрес. Семействата, изправени пред финансови затруднения, като загубата на работа, могат да решат, че нямат друг избор освен да омъжат дъщерите си колкото е възможно по-рано, за да намалят броя на хората в домакинството, които трябва да се изхранват. Някои семейства може да считат, че дъщеря им ще живее по-добре със семейство, разполагащо с по-големи финансови ресурси или стабилност. Получаването на зестра или купуването на булката понякога означава, че семействата във финансова криза имат паричен стимул за уреждане на брака. Широко разпространеното затваряне на училища по време на пандемията благоприятства за увеличване на ранните бракове. **Проучванията показват, че напускането на училище е силно взаимосвързано с омъжването на момичетата.** Например Световната банка е установила, че в някои страни всяка допълнителна година средно образование може да намали вероятността за сключване на брак преди 18-годишна възраст с 5% или повече.

СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ОНЛАЙН

- Икономическите трудности, затварянето на училищата и загубата на родителска грижа в резултат от COVID-19 увеличиха риска от социална експлоатация на децата
- Кризата, породена от COVID-19, също води до увеличаване на сексуалната експлоатация на децата онлайн. Според базираното във Великобритания Национално общество за предотвратяване на жестокостите към децата, въздействието от локдауните заради COVID-19 е породило „перфектна буря“ от престъпници - нарушители на правата на децата. Поради затварянето на училищата, децата прекарват повече време пред компютрите си онлайн, те могат да изпитват безпокойство или да се чувстват самотни заради изолацията и затварянето вкъщи

- През 2019 г. само в САЩ са докладвани 69 милиона онлайн снимки и видео материали на сексуални престъпления с деца. ЕВРОПОЛ докладва, че в резултат от COVID-19 правоналагащите партньорски органи отчитат „засилена онлайн дейност на лицата, търсеци материали с престъпно спрямо деца съдържание”. Така например, Агенцията цитира публикации в специализирани форуми от нарушители, „приветстващи възможностите” да общуват с деца, които очакват да бъдат по-уязвими поради изолацията, да има по-слаб контрол и по-голямо онлайн присъствие в мрежата. Федералното Бюро за Разследване (ФБР) на САЩ също отправя предупреждение, че увеличеното онлайн присъствие на децата в мрежата в резултат от затварянето на училищата заради COVID-19 би могло да ги постави в риск поради невнимание.

Здраве, включително сексуално и репродуктивно здраве

- По време на пандемията от COVID-19 от жизнено важно значение е децата да имат достъп до базова медицинска грижа за всяко състояние, било то свързано с COVID-19, или не. Така например децата с HIV трябва да имат достъп до важните анти-ретровирусни лекарства или децата с онкологични заболявания до химио и лъче терапии.
- Въпреки че децата с COVID-19, общо взето, прекарват по-леко заболяването от хората от другите възрастови групи, съществува риск децата с придружаващи заболявания, като остра астма или циститна фиброза, или децата, чиято имунна система е компрометирана да се наложи да се хоспитализират и да попаднат в интензивни отделения при заразяване с COVID-19.
- Децата, които разчитат на училището за предоставяне на медицинско обслужване, са особено засегнати от затварянето на училищата поради COVID-19.

СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

- Много преди пандемията от COVID-19 юношите и младежите в редица държави се сблъскваха с особени предизвикателства поради липсата на съществена информация и услуги, свързани със сексуалното и репродуктивното здраве. Много млади хора не получават добро сексуално образование в училище и трудно намират надеждна информация за тази важна част от своя здравен статус. **Младите хора често срещат специфични бариери пред достъпа си до противозачатъчни средства, аборт или други здравни услуги поради вредната стигма около сексуалната активност в юношеска възраст и законодателството, изискващо участие на родителите за извършването на някои услуги.**

ДЕЦА – БЕЖАНЦИ, ИМИГРАНТИ И ВЪТРЕШНА МИГРАЦИЯ

- Десетки милиони деца мигрират през границите, или са насилствено изселени от родните си места, включително над 12.7 милиона бежанци, 17 милиона вътрешно разселени лица и 1.1 милиона търсеци убежище. Много хора са задържани в пренаселени лагери, неформални приемни центрове, или центрове за настаняване при липсата на чиста вода, санитарни възли и медицински услуги, където инфекциозните болести се разпространяват лесно. При такива условия основните превантивни мерки срещу COVID-19, като честото миене на ръцете и „социалната дистанция”, са почти невъзможни. Поради ограниченото медицинско обслужване бежанците, търсещите убежище, емигрантите и вътрешно разселените са със сериозни хронични заболявания, имат по-малка вероятност да получат добро медицинско лечение и съвет, което ги прави още по-уязвими на COVID-19.

Пандемията и отпадането от училищно образование

- Пандемията в резултат на COVID-19 допълнително изостри реалната ситуация в някои рискови групи ученици за отпадането от образователния процес.
- Създайте се предпоставки за повишаване на риска от отпадане на учениците от уязвимите групи поради липса на устройство/ или умения за самостоятелна работа, невъзможност на семействата да осигурят интернет достъп в дома с въведеното извънредно положение на територията на страната поради разпространението на епидемията от COVID-19 и преминаването към обучение от разстояние в електронна среда са важни, за да анализираме влиянието на пандемията в системата на училищно образование.

- Пандемията с **COVID-19** определи информационните технологии като ключови в новосъздадената обстановка за провеждане на обучение от разстояния. От самото начало на кризата МОН предприе конкретни мерки, насочени едновременно към максимално бързото ограничаване на негативните последици от пандемията върху образователната система, както и към планиране и изпълнение на средносрочни мерки, които видимо да повишат възможностите за обучение от разстояние, и не на последно място да осигурят пълноценно използване на съвременните технологии и в условията на нормален учебен процес. Идентифицираните проблеми, поради които ученици в страната първоначално останаха частично изолирани от образователния процес-липсата на достъп до интернет и недостиг на електронни устройства, чрез които учениците да се включат във виртуални класни стаи, бяха значително преодолени. Въпреки създадите се предпоставки за повишаване на риска от отпадане на учениците от уязвимите групи поради липса на устройство/ или умения за самостоятелна работа, невъзможност на семействата да осигурят интернет достъп в дома с въведеното извънредно положение на територията на страната поради разпространението на епидемията от **COVID-19** и преминаването към обучение от разстояние в електронна среда, предприетите мерки от страна на ангажираните институции имат своя принос за намаляване на последиците от отпадане от образователната система, видно от стойността на увеличаване на коефициента на обхванатите.
-

ПРИБОЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ОТ РАЗСТОЯНИЕ В ЕЛЕКТРОННА СРЕДА

- Обучението от разстояние преди COVID-19 не беше особено позната форма на обучение в българските общообразователни училища. Това се оказа предизвикателство в процеса на организация предвид и на недостига на методическа информация от Министерство на образованието и науката в самото начало през 2020г., както и напълно различната концепция на приобщаващото образование, която се основава на присъствие на всички ученици независимо от затрудненията им в класната стая.

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

- Въведената дистанционна форма на обучение наложи на децата изолация, която значително повиши рисковете за психичното им здраве и развитие. Дългите часове пред електронното устройство се оказа сериозно предизвикателство особено за малките ученици. **Здравните експерти предупреждават, че в резултат на това, много от децата започват да показват признаци на самота, депресия, тревожност, ниско самочувствие и агресия.**

ФАКТОРИ ЗА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ЕЛЕКТРОННО ОБУЧЕНИЕ

- Можем да диференцираме три фактора, свързани с приобщаващото образование по време на електронното обучение:
- - логистични: осигуряване на техника и достъп до електронни платформи и на адекватни технически и образователни ресурси за ученици и учители, мерките за гарантиране на постоянност на учебния процес
- - дидактични: процеса на преподаване и учене, поведението и практиките на учителите, съвместното разработване на дидактически материали и оползотворяването на възможностите за учене в електронна среда.
- - социално-педагогически: допълнителна подкрепа за личностно развитие на учениците в електронна среда, реакция и кризисна интервенция.

ЛОГИСТИЧНИ ФАКТОРИ

- Ресурсното осигуряване на образователния процес чрез осигуряване на електронни устройства, интернет връзка, достъп до електронни платформи и на адекватни образователни ресурси е основна предпоставка за интегриране на технологиите в процеса на учене. Наличието на електронни устройства има съществено значение за ефективността на ученето от разстояние, защото предоставя възможност за взаимодействие между учителя и учениците, и между самите ученици. От проучване на Министерство на образованието и науката се установи, **че в близо 86% от училищата всички учители разполагат с компютър, лаптоп или таблет в дома си.** В останалите 14% от училищата между 1% и 16% от учителите нямат достъп до електронно устройство у дома. **68% от училищата са предприели мерки за допълнително ресурсно обезпечаване на процеса на преподаване, като са предоставили техника (електронни устройства) за лично ползване на учителите.** Това поставя България в сравнително добро положение спрямо някои други страни в Европа.

ВИСОКОСКОРОСТЕН ИНТЕРНЕТ

- Високоскоростният интернет може да има значим ефект върху ефективността на преподаването и ученето – както в рамките на присъствения учебен процес в училище, така и при прилагането на хибридни формати, комбиниращи присъствено обучение и обучение от разстояние в електронна среда.

ПОМОЩНИ СРЕДСТВА

- Съществен въпрос при логистичните фактори за осигуряване на условия за обучение в електронна среда е осигуряването на помощно-технически средства за децата и учениците със специални образователни потребности.
- Според функционалните затруднения и умения, които трябва да се развиват в процеса на обучение, помощните средства се класифицират според Ж.Янкова (2019) на:
- -ниско технологични (**low-tech**), а те от своя страна са класифицирани на графични умения за писане, умения за четивна техника, математически умения, изобразителни умения и т.н
- -високо технологични (**hi-tech**), които се класифицират също на умения за писане и четивна техника, математически умения (геометрия и аритмитични умения), умения за рязане, комуникативни умения, компютърни умения и т.н

ДИДАКТИЧНИ ФАКТОРИ

- Традиционните форми на обучение от разстояние в електронна среда включват както синхронни, така и асинхронни формати. Всеки от един от тези два метода има своите предимства и обслужва определени цели, които трябва да се отнесат към конкретната целева група. **Така например асинхронното обучение в по-подходящо за учениците в гимназиалния етап, докато синхронното обучение е основния модел в началния етап на образование.** При асинхронна организация на ученето от разстояние в електронна среда взаимоотношенията между учителя и учениците не се осъществяват в реално време, като учениците имат онлайн достъп и могат да взаимодействат с учебното съдържание по всяко време. Този модел **не е препоръчителен при обучение на ученици със специални образователни потребности**, които могат да се срещнат затруднения в организацията на представените учебни ресурси и тяхното приложение. Често този формат се смята за ключов компонент на гъвкавото учене в електронна среда, но основно при по-големи ученици и без обучителни затруднения

- В ситуация на извънредно положение и преминаване от присъствен учебен процес към учебен процес от разстояние за всички ученици, синхронното обучение обаче предлага значително по-добри възможности за взаимодействие между учителите и учениците, и между самите ученици в реално време. Тази форма предоставя по-добра възможност за включване и участие на учениците в ученето, и насърчава активното учене и на сътрудничеството между учениците, позволява непосредствено адаптиране на учебния процес за подкрепа на ученето, редовно проследяване на напредъка и незабавно предоставяне на обратна връзка.

- Наред с това синхронното обучение създава условия за поддържане на т.нар. „социално включване“ (лично взаимодействие със съученици и учители), което е особено важно за социализацията на учениците и за ограничаване на чувството на изолация

ДИДАКТИЧНИ ИНСТРУМЕНТИ ПО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЯ

- **Основна уеб страница на учителя**

Основната страница може да осъществява функция на виртуална класна стая - единно, централизирано място, където учениците могат да намерят всички онлайн учебни материали и споделени файлове от учителя. Това подпомага работния процес и ориентира учениците в навигацията и представата да не пропуснат определен учебен материал.. Може да се използват комбинация от различен текст, изображения и бутони, за да се организира, както и да се публикуват седмичните дейности директно на основната страница на учителя.

- **Обърната класна стая**

- Докато се преподава на живо се прави запис на сесиите в класната стая в реално време. Вместо последователни видео срещи, се избира т.нар хибриден или обърнат модел на класната стая. В този модел учениците могат да имат достъп до материали за уроци като видеоклипове и учебни материали и да учат със собствено темпо и след това да се регистрират в присъствени сесии за дискусия с учителя, както и да попълват въпросници с което да се следи техния напредък. Могат да се вградят външни видеоклипове или външни ресурси, викторини или пъзели, за да се обогатят уроците. За да се насърчи критичното мислене, може да се напишат въпроси за размисъл под видеоклипа, които учениците да обмислят, докато наблюдават.

- **Онлайн планиране на учебните часове**
- Изключително важно е учениците и родители да са постоянно наясно кога са следващите учебни часове или активности, както и да могат да се свързват с учителя при необходимост. Може да се използва **Wix Bookings**, за да се планират учебни часове няколко пъти седмично за ученици или родители, които се нуждаят от допълнителна подкрепа. Възможност е също да се споделя **Google** Календар на сайта на учителя, за да се информират учениците и родителите за времето за онлайн обучение, видеоконференциите и индивидуалните сесии. .

- **Редовна комуникация онлайн**

- В допълнение към провеждането на срещи с ученици и техните родители, осигуряването на редовна и последователна комуникация онлайн е важна за цялостния обучителен процес в електронна среда. Може да се създадат индивидуални дискуссионни групи за всяка от виртуалните класни стаи. Това ще позволи да се публикуват актуализации относно домашните задачи, да споделят ценни материали за предметната област.

- **Достъпност в електронното обучение**

- Обучението в електронна среда е вълнуваща възможност да направим образованието по-достъпно, то може да бъде наистина така, ако самото съдържание също е достъпно. За повечето хора гледането на видео, слушането на подкаст или дори гледането на графика не представлява трудност, но всяко от тях може да бъде предизвикателство за учениците със специални образователни потребности.. Следователно трябва да гарантираме, че цифровото съдържание е достъпно. Какво е цифрова достъпност? Става дума за гарантиране на възможно най-много хора да имат достъп и да използват съдържанието на обучителния курс, подобно на това как се очаква училищните сгради да имат достъп за колички за хора с увреждания

СЪВЕТИ ЗА ДОСТЪПНО ЕЛЕКТРОННО СЪДЪРЖАНИЕ

- Да не се използват само цветове, за да се подчертаете разликите в диаграми и графики. Полезно е също да използвате символи или форми.
- Използването на алтернативен текст върху изображения, графики и диаграми означава, че хората със зрителни увреждания, които използват екранни четци, могат да следват информацията, която изображението помага да предаде.
- Предоставяне на затворени надписи за предварително записано видео.
- Използването на заглавия и подзаглавия може да помогне на тези, които използват екранни четци, тъй като ще направи структурата на съдържанието по-ясна и ще им позволи да преглеждат по-лесно.
- Ясен контраст между цвета на текста и цвета на фона.
- Избягване на дейности, които не могат да бъдат завършени само с клавиатура, като например някои дейности със захващане, плъзгане и пускане.

ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ

- Платформатма „Подкрепи ме“

<https://podkrepime.mon.bg/>

- Студия „Социално-педагогическа подкрепа и приобщаващо образование в условия на пандемия.“

